

Департамент освіти і науки
виконавчого органу Київської міської ради
(Київської міської державної адміністрації)
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Інститут післядипломної освіти

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ КИЄВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Методичні рекомендації

Педагогам,
учням,
батькам,
керівникам закладів
освіти

Київ — 2024

УДК: 37.091.2(477.411):613.8]:355.01](072)
Ф50

Рекомендовано до оприлюднення в Інтернеті
Вченою радою Інституту післядипломної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 6 від 04.06.2024 р.)

За загальною редакцією
Олени ФІДАНЯН, Михайла ВОЙЦЕХІВСЬКОГО

Рецензенти:

Митник О.Я., завідувач кафедри практичної психології Педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, доктор педагогічних наук, професор;

Малишев В.В., професор кафедри фундаментальних та медико-профілактичних дисциплін Міжнародного європейського університету, доктор технічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України.

Організація освітньої діяльності в закладах освіти Києва
Ф50 в умовах воєнного стану. Методичні рекомендації : навч.-метод.
посіб. / Упоряд.: Фіданян О., Войцехівський М., Дідур О. ; за заг.
ред. О. Фіданян, М. Войцехівського. — Київ : Київ. столич. ун-т
ім. Б. Грінченка, 2024. — 428 с.
ISBN 978-617-658-123-9

У методичному пораднику зібрано рекомендації зі збереження і зміцнення ментального здоров'я. Узагальнено практики керівників закладів освіти із реалізації реформи «Нова українська школа», організації освітнього процесу в умовах воєнного стану. Окреслено особливості організації освітньої діяльності в умовах воєнного стану. Запропоновано методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у 2024/2025 навчальному році. Визначено перспективи позашкільної та позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

Для вчителів, керівників закладів освіти, учнів, батьків, методистів методичних кабінетів та обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

УДК: 37.091.2(477.411):613.8]:355.01](072)

© Департамент освіти і науки виконавчого органу
Київської міської ради
(Київської міської державної адміністрації), 2024

© Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024
© Фіданян О., Войцехівський М., Дідур О., упорядкування, 2024

ISBN 978-617-658-123-9

ЗМІСТ

Вступ 7

**ПІДТРИМКА МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГІВ,
УЧНІВ, БАТЬКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 9**

- Ольга Хмелева-Токарева, Олена Сокол, Тетяна Гулевич, Марія Величко,
Вікторія Торліна.* Організація освітньої діяльності
у векторі збереження і зміцнення ментального здоров'я 9
- Марина Шопіна.* Як організувати індивідуальну роботу дошкільника
з особливими освітніми потребами 45
- Владислава Смолянова.* «Сонячні діти». Сучасні методи
для навчання учнів з синдромом Дауна 51
- Людмила Мальованна.* Очікуваний виклик
в освітньому середовищі — інклюзія в освіті 59

**РОБОТА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 61**

- Костянтин Линьов.* Поради колегам від слухачів фахового курсу
для керівників закладів загальної середньої освіти
«Реалізація реформи «Нова українська школа»:
навчання у 5–7 класах за Державним стандартом
базової середньої освіти» 61
- Олександр Пошелюжний.* Поради молодому/новопризначеному
директору: вносимо зміни до статуту ЗЗСО 86
- Валентина Кучерява.* Особливості організації освітнього процесу
в очному, дистанційному та змішаних формах
в умовах воєнного стану 89
- Світлана Олексенко, Наталія Петрошук, Світлана Савченко.*
Безпечне та здорове освітнє середовище
для учасників освітнього процесу 96

**ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ВИКЛИКИ.
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ 102**

Дошкільна і початкова освіта 102

- Людмила Меленець.* У новий навчальний рік з новим Законом
«Про дошкільну освіту» 102

<i>Світлана Цибульська. Психосоціальна підтримка молодших школярів на початку навчального року: ідеї та поради</i>	108
<i>Алла Гончаренко, Наталія Дятленко. Як зробити навчання дошкільників цікавим та розвивальним: педагогічні родзинки</i>	112
<i>Олена Полякова. Методичні поради педагогам початкової школи щодо формувального оцінювання</i>	116
<i>Ольга Третяк. Удосконалення інфо-, медіаграмотності вчителя початкової школи</i>	120
<i>Вікторія Щербина. Забезпечення вчителями початкових класів якості освітньої діяльності в умовах воєнного стану в Україні</i>	125
<i>Ірина Байдак. Особливості викладання предмета «фізична культура» в очному, дистанційному та змішаних формах в умовах воєнного стану</i>	127
<i>Наталія Денисова. Штучний інтелект у початковій школі: цікаво й корисно</i>	131
<i>Зоя Еманова. Тілесна перкусія (Body Percussion) як засіб гармонізації музичного розвитку дітей</i>	136
<i>Наталя Зеленьак. Дисграфія в молодших школярів, причини виникнення, види та корекція</i>	139
<i>Христина Лічманенко. Короткотривалі проекти та їх впровадження в навчальному процесі в початковій школі</i>	144
<i>Олена Мельничук. Навчання в укритті: виклики і рішення</i>	147
<i>Кристина Дубініна. Експериментально-дослідницька діяльність на уроках «Я досліджую світ»</i>	150
<i>Олена Ніжнік. День без іграшок у закладі дошкільної освіти (історія одного дня під час воєнного стану)</i>	156
<i>Ірина Санковська. Формування в учнів початкової школи навички раціонального використання енергії</i>	158
<i>Юрій Черпак. Інноваційний контекст роботи вчителя фізичної культури: виклики часу</i>	172
<i>Тетяна Шевченко, Галина Яковчук. Музейний простір дошкільного закладу під час військового стану як осередок зцілення й розвитку особистості</i>	177
<i>Олена Таран, Ірина Санковська. Методичні рекомендації та практичні поради під час роботи над темою «Вімельбух. Розглядаємо вімельбух»</i>	182
Мовно-літературна галузь	188
<i>Наталія Дика, Олександра Глазова. Методичні рекомендації щодо викладання української мови та літератури в 2024–2025 навчальному році</i>	188

<i>Наталія Дика, Наталія Розінкевич.</i> Особливості викладання української літератури в очному, дистанційному та змішаному форматах: методичні підказки	202
<i>Світлана Сафарян.</i> Забезпечення якості навчання зарубіжної літератури в умовах воєнного стану	216
<i>Людмила Співакова.</i> Застосування цифрових платформ, інструментів та додатків для підвищення ефективності навчання англійської мови: інтеграція цифрових та педагогічних технологій	224
<i>Лідія Дончук.</i> Розробка уроку до Дня рідної мови	233
<i>Оксана Лутанюк.</i> Емоційне налаштування учнів під час уроків української та літератури	240
<i>Алевтина Багінська.</i> Розвиток білінгвального середовища в закладі загальної середньої освіти (з досвіту роботи педагогічних працівників Ліцею № 34 імені Віктора Максименка)	242
Природничо-математична галузь	255
<i>Ярослав Якунін.</i> Проект програми STEAM факультативу «Смартографія» для 7–9 класів: створення мотивації до вивчення предмета через спецінтерес дитини	255
<i>Людмила Булигіна.</i> Ефективне використання ресурсів ІТ студій Дія. Освіта на уроках інформатики	260
<i>Василь Заплатинський.</i> Викладання тематики воєнних небезпек в інтегрованому курсі «Здоров'я, безпека та добробут» та у предметі «Основи здоров'я»	261
<i>Вадим Гавронський.</i> Підготовка вчителів до впровадження принципів Нової української школи під час вивчення фізики в 7 класі	268
<i>Олександр Рудик.</i> Роль асинхронної дистанційної освіти	278
<i>Сергій Колесніков.</i> Інформаційні технології на уроках математики: проект «Каштан». Експертна система з математики для учнів 8 класу	279
<i>Ірина Воротникова.</i> Корисні ресурси для вчителів математики	285
<i>Вікторія Косик.</i> Активні покликання на е-ресурси з географії, фізики, хімії, біології	288
<i>Максим Рудич.</i> Подолання освітніх втрат із соціальної та здоров'язберезувальної освітньої галузі на прикладі ВШО	301
<i>Ірина Філоненко.</i> Методичні рекомендації щодо навчання хімії у 2022/2025 навчальному році	324
<i>Яна Коваль.</i> Вивчення теми «Різноманітність речовин» у 7 класі	329
<i>Галина Надточий.</i> Використання елементів гри у навчанні хімії	336
<i>Альона Пікож.</i> Використання інтеграційних елементів STEAM на уроках хімії	339

<i>Юлія Балясна. Дослідження на уроках хімії:</i> паперова хроматографія	341
<i>Лариса Коломієць. Організація роботи</i> над проектами-дослідженнями	343
<i>Людмила Рак. Організація освітнього процесу</i> в 2024/2025 навчальному році із трудового навчання і технологій	349
Громадянська та історична галузь	367
<i>Оксана Салата. Виховання громадянськості учнів на ідеях</i> української державності	367
<i>Нінель Клименко. Громадянська та історична галузь</i>	371
<i>Ольга Дудар. Діяльнісний підхід на уроках історії</i>	377
<i>Юрій Беззуб. Навчально-методичний путівник</i> (модельні навчальні програми, підручники, посібники, інформаційні ресурси)	382
<i>Фелікс Левітас, Олександр Трухан. Освітня стратегія</i>	388
ПОЗАКЛАСНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	396
<i>Світлана Хімко. Про проведення I, II та III етапів</i> Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів у місті Києві та результати участі предметних команд у IV (фінальному) етапі олімпіад у 2023/2024 н.р.	396
<i>Олена Герасимович. Створення умов для зростання</i> майбутньої наукової еліти України	406
<i>Лариса Дейдши. Позашкільна освіта: завдання</i> на наступний навчальний рік	412
<i>Галина Лінчевська, Інна Прохорова. Поради класним керівникам</i> закладів загальної середньої освіти з національно — патріотичного виховання учнів	418
<i>Вадим Загорко. Науково-методична робота ліцею</i> як складник національного виховання	423

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. ВИКЛИКИ. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Дошкільна і початкова освіта

*Людмила Меленець,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук*

У новий навчальний рік з новим Законом «Про дошкільну освіту»

Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної. Незважаючи на всі тяготи та випробування (пандемія, збройна агресія РФ), що випали на долю України 20-х роках ХХІ століття, триває реформа освіти, і дошкільної зокрема.

Мета дошкільної освіти — забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. Діти старшого дошкільного віку обов'язково охоплюються дошкільною освітою відповідно до стандарту дошкільної освіти. Відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти несуть батьки, які самостійно обирають способи та форми, якими забезпечують реалізацію права дітей на дошкільну освіту. Умови для здобуття дошкільної освіти створюють органи місцевого самоврядування шляхом: формування і розвит-

ку мережі закладів освіти; замовлення підготовки педагогічних працівників; реалізації освітніх програм неформальної освіти для батьків; проведення інших заходів. Порядок, умови, форми та особливості здобуття дошкільної освіти визначаються спеціальним законом (ст. 11 Закону України «Про освіту») [4].

Проект закону № 8030 «Про дошкільну освіту» було зареєстровано у Верховній Раді 13 вересня 2022 року, а 21 березня 2023 року Верховна Рада розглянула документ у першому читанні та схвалила його за основу. 31 травня 2024 року комітет ВР України з питань освіти, науки та інновацій рекомендував народним обранцям ухвалити законопроект про дошкільну освіту в другому читанні та в цілому. У четвер, 6 червня 2024 року, законопроект № 8030 було винесено на розгляд Верховної Ради в другому читанні та було схвалено 299 голосами в цілому. Варто зауважити, що під час розроблення нового закону фахівці врахували світовий досвід і євроінтеграційні вимоги.

Звертаємо увагу — внесено ясність у термінологію дошкільної освіти, визначено ключові поняття невід'ємного складника системи освіти (не ланки освіти, як це зустрічається в публікаціях та усних доповідях, а саме складника освіти). Зокрема уточнюється поняття «дошкільна освіта» — процес і результат всебічного розвитку, виховання, навчання, соціалізації дітей та формування у них необхідних життєвих навичок і компетентностей до початку здобуття початкової освіти.

На основі вікової періодизації розвитку дитини визначені **базові етапи дошкільної освіти:**

- вік немовляти (до одного року)
- ранній вік (від одного до трьох років)
- молодший дошкільний вік (від трьох до чотирьох років)
- середній дошкільний вік (від чотирьох до п'яти років)
- старший дошкільний вік (від п'яти до шести (семи) років, або ж до восьми років — для дітей з особливими освітніми потребами).

Закон України «Про дошкільну освіту» розроблено з метою **удосконалення функціонування системи дошкільної освіти.** При цьому необхідно враховувати набутий за роки незалежності України інституційний досвід; забезпечення рівного та без-

бар'єрного доступу кожного малюка до якісної дошкільної освіти; упровадження альтернативних механізмів фінансування дошкільної освіти; охоплення дошкільною освітою та додатковою увагою держави дітей від самого народження; впровадження ідеї автономії закладу дошкільної освіти та академічної свободи педагога; розвиток закладів дошкільної освіти всіх форм власності та інших суб'єктів освітньої діяльності; підвищення якості дошкільної освіти.

Окрім того, документ унормовує зміни, що стосуються діяльності педагогічних працівників, функціонування та забезпечення дитячих садків, зокрема:

- Педагогічні працівники матимуть 56 календарних днів щорічної відпустки, а для вихователів, інструкторів з фізкультури, психологів, соціальних педагогів, асистентів вихователів, методистів передбачене зменшення навантаження. Чітко визначено скорочений робочий час педагогічних працівників закладів дошкільної освіти і скорочений обсяг педагогічного навантаження, що дозволяє привести ці питання у відповідність до трудового законодавства, зменшити навантаження на вихователів, віднайти час для інших видів їхньої педагогічної діяльності (організаційної, методичної тощо) і забезпечити повноцінний відпочинок поза робочим часом.

- Засновникам надано право встановлювати вищі посадові оклади, доплати, надбавки та додаткові винагороди та прописаний обов'язок забезпечити педагогів ігровими, дидактичними, матеріально-технічними ресурсами.

- Педагогічні працівники зобов'язані систематично (щонайменше один раз на п'ять років) підвищувати кваліфікацію з надання психологічної допомоги та підтримки дітей, домедичної допомоги, забезпечення безпеки дітей, вдосконалення цифрових навичок тощо.

- Зкладам дошкільної освіти дозволено організовувати (відповідно до законодавства) медичне обслуговування вихованців — медичними працівниками закладів дошкільної освіти, закладів охорони здоров'я чи фізичних осіб-підприємців (які провадять господарську діяльність з медичної практики).

Документ також унормовує розширені форми здобуття освіти (очна, мережева, дистанційна) та нові типи: мобільний, сімейний, мінісадок, центр педагогічного партнерства.

Новий закон містить чіткий порядок зарахування дітей за територіальним принципом та особливі умови ліквідації садків у сільській місцевості й спеціальних дитячих садків; забороняє всі форми дискримінації (у тому числі на підставі надання чи ненадання закладу дошкільної освіти благодійної допомоги); актуалізує й активізує всі процеси, пов'язані зі створенням безпечного, здорового та інклюзивного (а де потрібно — спеціального) освітнього середовища — облаштування території, будівлі, споруди та приміщення закладу дошкільної освіти з урахуванням потреб і можливостей маломобільних груп населення.

Що змінюється для дітей і батьків чи осіб, що їх замінюють. Батькам закон гарантує права на територіальну доступність дошкільних закладів, на формування індивідуальної освітньої траєкторії для дитини, право вибору форми здобуття дошкільної освіти та право на педагогічну підтримку. Для надання якісної та доступної дошкільної освіти всім дітям, документ пропонує:

- поряд із державною мовою (в державних і комунальних закладах дошкільної освіти) дозволити **створення за заявами батьків окремих груп із провадженням освітнього процесу мовою корінних народів або національних меншин (спільнот),**

- сприяти **вивченню мов міжнародного спілкування (насамперед англійської)** у державних і комунальних закладах освіти,

- забезпечити дітям із порушенням слуху право на **здобуття дошкільної освіти українською жестовою мовою,**

- гарантувати кожному вихованцю безоплатне здобуття дошкільної освіти у державному, комунальному закладі з можливістю перебування в ньому за запитом батьків до 11 годин на день (уперше визначено на рівні Закону гарантований обсяг часу для здобуття гарантованої Конституцією України «безоплатної дошкільної освіти»),

- створити умови для перебування дитини у закладі дошкільної освіти понад гарантований обсяг часу, але не більше

12 годин (на підставі звернення одного з батьків і за рішенням засновника державного, комунального закладу освіти), що може оплачуватися коштом засновника, батьків або ж з інших джерел, не заборонених законодавством (розмір оплати визначається засновником),

- забезпечити територіальну доступність дошкільної освіти для всіх її учасників і перевезення (за потреби) педагогічних працівників до садочків та у зворотному напрямку (до місця проживання),

- створювати і забезпечувати функціонування мобільних дитячих садків — для надання освітніх послуг у сфері дошкільної освіти за місцем проживання дітей на територіях, де не забезпечене безоплатне здобуття дошкільної освіти в інший спосіб,

- надати дітям право здобувати освіту в різних формах або поєднуючи їх, однак основною формою здобуття дошкільної освіти визначити очну (денну),

- дозволити закладам дошкільної освіти за можливості (з урахуванням запитів батьків дітей і за рішенням засновника закладу) запроваджувати мережеву (дистанційну) форму здобуття освіти, або ж педагогічний патронаж,

- надати право батькам організовувати здобуття їхніми дітьми дошкільної освіти за сімейною (домашньою) формою,

- зараховувати дітей до комунальних закладів дошкільної освіти у затвердженій законом черговості (наприклад серед тих, хто проживає на території обслуговування відповідного закладу дошкільної освіти, це — діти сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти загиблих (померлих) ветеранів війни, захисників і захисниць України, діти у складних життєвих обставинах і на обліку в службах у справах дітей, діти, що постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, діти з особливими освітніми потребами, діти старшого дошкільного віку, діти військовослужбовців, діти з числа внутрішньо-переміщених осіб, діти осіб, постраждалих внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, діти, рідні брати чи сестри яких вже навчаються у цьому закладі та ін.),

- зобов'язати відповідний орган управління у сфері освіти надати батькам (за зверненням) перелік суб'єктів освітньої діяльності, які забезпечують здобуття дошкільної освіти, або ж перелік закладів, які мають вільні місця, якщо дитина не отримала місця для здобуття дошкільної освіти в комунальному закладі дошкільної освіти, на території обслуговування якого проживає,
- надати батькам дитини дошкільного віку право на отримання педагогічної підтримки шляхом педагогічних, психологічних або інформаційних консультацій, проведення освітніх заходів тощо,
- дозволити батькам бути присутніми поряд зі своїми дітьми під час освітнього процесу (за попереднім погодженням з керівником закладу дошкільної освіти).

Також законом забезпечено правову визначеність у питанні віку, до якого діти можуть перебувати в дитячому садку та здобувати дошкільну освіту.

Отже, сферу дошкілля в Україні з нового навчального року регламентуватиме новий закон «Про дошкільну освіту» № 8030. Прийняття нового Закону України «Про дошкільну освіту» дозволяє акцентувати увагу на тому, що дошкільна освіта — це повноцінний рівень освіти, призначений для розвитку, виховання і навчання дітей у ранньому і дошкільному віці, для формування якісного людського капіталу. Кожна дитина повинна мати право здобувати і здобути якісну дошкільну освіту. Тому новий закон «Про дошкільну освіту» має на меті створити максимально сприятливі умови для стрімкого розвитку якісної та доступної дошкільної освіти, а також забезпечити й збалансувати інтереси всіх учасників освітнього процесу (покращити умови праці для освітян, розширити права батьків дошкільнят).

Стимулюючи розвиток галузі на належному рівні, закладаються умови для плекання потенціалу європейської вільної України — наших наймолодших співгромадян. У Міністерстві освіти України наголошують, що прийняття даного закону — ще один крок до адаптації української освіти до стандартів ЄС.

Список використаних джерел:

1. Верховна Рада України прийняла Закон «Про дошкільну освіту». Прес-служба Апарату Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/print/250462.html>
2. Верховна Рада ухвалила законопроект «Про дошкільну освіту»: що зміниться для освітян, вихованців і їхніх батьків. URL: <https://nus.org.ua/news/verhovna-rada-uhvalyla-zakonoprojekt-pro-doshkilnu-osvitu-shho-zminytsya-dlya-osvityan-vyhovantsiv-i-yihnih-batkiv/>
3. В Україні прийняли новий закон «Про дошкільну освіту». URL: https://osvita.ua/news/92272/#google_vignette
4. Про освіту. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA#Text>
5. Рада ухвалила закон про дошкільну освіту: що зміниться у садочках для дітей і батьків. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/zakon-doshkilnu-osvitu-shcho-zminitsya-sadochkah-1717597955.html>

Світлана Цибульська,

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Психосоціальна підтримка молодших школярів на початку навчального року: ідеї та поради

У новому 2024–2025 навчальному році перед освітньою спільнотою постає багато викликів, проте питання безпеки та психосоціальної підтримки здобувачів освіти має першочергове значення.

Після довготривалих канікул дітям важко повертатися до занять, тому перші тижні навчання повинні бути адаптаційними і поступово вводити дітей у світ знань. Важливо налагодити емоційний зв'язок із кожною дитиною, тому радимо перед по-